

ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՆԱՅԱՆ

**ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահի ավագ խորհրդական,
ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի սահպուենյր
իրավաբանական գիտությունների քեկնածու**

**ԱԶԱՏԱԶՐԿՄԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՎԱԾ ԵՎ ՊԱՏԻԺԸ ԿՐՈՂ
ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆ ՈՒ ԱՅԳ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՀՀ ՕՐԵՆՍԳՐԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ
ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆԸ**

ՀՀ Սահմանադրության 30 հոդվածի հաճաճայն՝ ընտրել և ընտրվել չեն կարող դատարանի վճռով անգործունակ ճանաչված, ինչպես նաև օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով ազատագրկման դատապարտված և պատիժը կրող քաղաքացիները: 2013թ. փետրվարի 18-ի Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի ընտրությունների վերաբերյալ ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ Ընտրությունների դիտորդական առաքելության վերջնական գեկույցում ընդգծվել է, որ բոլոր դատապարտյալներին՝ անկախ գործած հանցագործության ծանրությունից, ընտրելու իրավունքից

գրկելը հակասում է համընդհանուր ընտրական իրավունքին և այս հարցի վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին¹:

Այդ առումով հարկ է նկատի ունենալ, որ 1990թ. ԵԱՀԿ Կոպենհագենյան փաստաթղթի 7.3 պարբերությունը սահմանում է, որ մասնակից երկրները կերաշխավորեն ընդհանուր և հավասար ընտրական իրավունք բոլոր չափահաս քաղաքացիների համար, իսկ 24 պարբերությունը նախատեսում է, որ իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումը պետք է խիստ համապատասխանի օրենքով սահմանված կարգին: ՄԱԿ-ի «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրի 25-րդ հոդվածի վերաբերյալ Մարդու իրավունքների կոմիտեի կողմից ընդունված Ընդհանուր մեկնաբանության (1966) 14-րդ պարբերությունը սահմանում է, որ ընտրական իրավունքների սահմանափակումները պետք է լինեն օբյեկտիվ և ողջամիտ²: Իսկ Եվրոպայի խորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանճնաժողովի (Վեներտիկի հանճնաժողով) «Ընտրական հարցերում բարենպաստ գործունեության կանոնագիրք» փաստաթուղթն ամրագրում է. «Քվեարկելու և

ընտրվելու իրավունքից զրկումը.

ա. կարելի է նախատեսել մի դրույթ, որը կվերաբերի անձանց քվեարկելու և ընտրվելու իրավունքից զրկմանը, սակայն միայն հետևյալ ընդհանուր պայմանների դեպքում.

բ. այն պետք է նախատեսված լինի օրենքով,

գ. պետք է կիրառվի համաժամանակաբանության սկզբունքով. ընտրություններին առաջադրվելու իրավունքից անձանց զրկման համար անհրաժեշտ պայմանները պետք է ավելի պակաս խիստ լինեն, քան քաղաքացիական իրավունքներից նրանց զրկման պայմանները,

դ. զրկումը պետք է հիմնավորված լինի մտավոր թերության կամ լուրջ հանցագործության համար քրեական դատապարտման փաստով,

ե. բացի այդ, քաղաքական իրավունքներից զրկումը կամ մտավոր թերության բացահայտումը կարող է իրականացվել օրինական դատարանի անաչառ որոշմամբ միայն»³:

Վերը շարադրվածը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ ընտրական իրավունքից զրկումը պետք է հիմնված լինի ծանր հանցագործության համար քրեական դատապարտման վրա, իսկ քաղաքական իրավունքներից զրկումը պետք է կատարվի միայն դատարանի հստակ վճռով:

Հարկ է նկատել, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նույնպես «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության 3 հոդվածի խախտում է համարում բոլոր դատապարտյալներին, անկախ հանցագործության ծանրությունից, ընտրելու և ընտրվելու իրավունքից զրկելը:

Վերը շարադրվածի առնչությամբ Մարդու

իրավունքների եվրոպական դատարանն արտահայտել է հետևյալ դիրքորոշումը. «Դատարանն ընդունում է, որ սա այն բնագավառն է, որտեղ ազգային օրենսդրին պետք է տրվի հայեցողության լայն շրջանակ՝ որոշելու, թե արդյոք ազատագրված դատապարտվածների ընտրական իրավունքի սահմանափակումները կարող են արդարացված համարվել արդի ժամանակաշրջանում, և եթե այդպես է, ապա ինչպես պետք է ապահովել արդարացի հավասարակշռությունը: Մասնավորապես, օրենսդիրն ինքը պետք է որոշի, թե արդյոք ընտրական իրավունքի նախատեսվող սահմանափակումը պետք է կապված լինի կոնկրետ իրավախախտումների, թե՛ ծանրության կոնկրետ աստիճան ունեցող իրավախախտումների հետ, կամ արդյոք, օրինակ, դատավճիռ կայացնող դատարանին պետք է տրվի դատապարտված անձին ընտրական իրավունքից զրկելու հայեցողությունը: ...: Այնուամենայնիվ, Դատարանը չի կարող ընդունել, որ ազատագրված դատապարտված և պատիժը կրող յուրաքանչյուր անձի ընտրական իրավունքի բացարձակ արգելքն ընդգրկվում է հայեցողության ընդունելի շրջանակների համատեքստում: Տվյալ գործով դիմողը կորցրել է իր ընտրական իրավունքը՝ ազատագրված դատապարտված և պատիժը կրող անձանց ընտրական իրավունքի մեխանիկական և համընդհանուր սահմանափակման արդյունքում...»⁴:

Հիշյալ համատեքստում ուշադրության է արժանի նաև այն հանգամանքը, որ մի շարք երկրներում ազատագրված դատապարտված և պատիժը կրող քաղաքացիներն ունեն ընտրական իրավունք՝ առանց որևէ սահմանափակումների: Այդպիսիք են, օրինակ, Ալբանիան, Ադրբեջանը, Խորվաթիան, Չեխիան, Դանիան, Ֆինլանդիան, Գերմանիան,

ԼՂՀ դատական իշխանություն

Իսլանդիան, Լիտվան, Մոլդովան, Մոնտենեգրոն, Նիդեռլանդները, Պորտուգալիան, Մլովենիան, Շվեդիան, Շվեյցարիան, Ուկրաինան: Իսկ Ռուսիայում, օրինակ, ազատագրկման ձևով պատիժը կրող քաղաքացիները չեն կարող մասնակցել ընտրություններին, եթե նրանց նկատմամբ նշանակվել է 2 տարի ժամկետով ազատագրկումը գերազանցող հիմնական պատիժ⁵:

Վերը շարադրվածը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ քննարկվող հիմնախնդրին առնչվող միջազգային պրակտիկան ու չափանիշներն այնպիսին են, որ ազատագրկման դատապարտված և պատիժը կրող քաղաքացիների առնչությամբ կարող են նախատեսվել ընտրական իրավունքի առանձին սահմանափակումներ, սակայն ընդհանրապես ընդունելի չեն և միջազգային չափորոշիչներին չեն համապատասխանում նրանց ընտրական իրավունքից լրիվ զրկելու առնչությամբ գործող իրավակարգավորումները:

Ավելին, հարկ է նկատի ունենալ, որ արդի ժամանակաշրջանում ընտրական իրավունքը չի կարող ընկալվել որպես առավելություն: Այն, իհարկե, նաև բացարձակ իրավունք չէ, և պետությունները հայեցողության համապատասխան շրջանակներ ունեն հիշյալ բնագավառում: Թեև այդ շրջանակները բավականին լայն են, սակայն անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ ընտրական իրավունքի սահմանափակումները, մասնավորապես նշված կատեգորիայի անձանց նկատմամբ կիրառվող, չպետք է խաթարեն քննարկվող իրավունքի բուն էությունը, զրկեն հիշյալ իրավունքն արդյունավետությունից, պետք է հետապնդեն իրավաչափ նպատակ և լինեն համաչափ: Դրանք առաջին հերթին չպետք է խաթարեն ժողովրդի կամքի ազատ արտահայտման սկզբունքը, այլ կերպ ասած՝ ընտ-

րական գործընթացը չպետք է զրկեն ամբողջականությունից ու արդյունավետությունից, քանզի այդ գործընթացը նպատակաուղղված է համընդհանուր ընտրական իրավունքի հիման վրա ժողովրդի կամքի բացահայտմանը:

Հետևաբար, հաշվի առնելով վերը շարադրվածը, կարծում ենք, որ ՀՀ սահմանադրական ու օրենսդրական բարեփոխումների ընթացքում անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև վերոնշյալ հանգամանքը՝ գործող իրավակարգավորումները համապատասխանեցնելով միջազգային համապատասխան չափանիշներին:

1. *REPUBLIC OF ARMENIA PRESIDENTIAL ELECTION, 18 February 2013, OSCE/ ODIHR Election Observation Mission Final Report, IV կէպ, <http://www.osce.org/odihr/elections/101314>:*

2. *<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/d0b7f023e8d6d9898025651e004bc0eb>*

3. *CDL-AD (2002) 23 rev, “Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report”, Adopted by the Venice Commission at its 52nd session (Venice, 18-19 October 2002), 1-ին բաժնի 1.1 կէպի 4 ենթակէպ:*

4. *JUDGMENT on CASE OF HIRST v. THE UNITED KINGDOM (No. 2) (Application no. 74025/01), 6 October 2005,*

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-70442#%22itemid%22:%22001-70442%22>}.

5. *JUDGMENT on CASE OF HIRST v. THE UNITED KINGDOM (No. 2) (Application no. 74025/01), 6 October 2005.*